

- конференції, присвяченої 80-річчю хіміко-біологічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Тернопіль : Вектор, 2020. С. 100-103.
2. Ячна М.Г., Третяк О.П. Вміст фосфоліпідів в тканинах коропа лускатого (*Surpinus Carpio L.*) за комбінованої дії солей важких металів та поверхнево-активних речовин. *Тернопільські біологічні читання – Ternopil Bioscience – 2019*. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, Тернопіль: Вектор, 2019. С.318-321
  3. World Medical Association Declaration of Helsinki: Ethical Principles for Medical Research Involving Human Subjects. UMS. 2002. P. 424–46.

УДК 595.789

ВИДИ РОДИНИ NIMPHALIDAE, ЯКІ ЗАНЕСЕНІ ДО ЧЕРВОНОЇ КНИГИ УКРАЇНИ

Пшеничняк О. В., Голіней Г. М.

Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

E-mail: olha@chem-bio.com.ua

Родина Сонцевики *Nymphalidae* налічує близько 7200 видів. На території України виявлено близько 70 видів. Характерною ознакою цієї родини дві пари крил і вкорочена пара передніх ніг. За іншими характеристиками вони можуть бути різноманітними. Деякі з видів даної родини занесені до Червоної Книги України і потребують захисту, а деякі являються шкідниками та потребують контролювання розмноження виду [2, 3]. Саме тому на сьогодні дослідження родини є актуальним.

Родина *Nymphalidae* включає три види, які занесені до «Червоної книги України. Тваринний світ (2009) [4]:

- райдужниця велика *Apatura iris* (Linnaeus, 1758),
- сонцевик фау-біле *Nymphalis vaualbum* ([Denis & Schiffermüller], 1775),
- стрічкарка тополева *Limenitis populi* (Linnaeus, 1758).

Екологія та охорона навколишнього середовища. Прикладні аспекти адаптації та хімічні основи життєдіяльності організмів

Apatura iris (Linnaeus, 1758). Природоохоронний статус: вразливий.

Лісовий мезофіл. Вид охороняється законом, але формально перебуває поза загрозою. Поширений майже повсюдно в листяних і змішаних лісах, особливо на заплавах і рівнинах і лісах, що знаходяться в долині. У Передкарпатті та Карпатських горах – досить масово розповсюджений. Зустрічається і в міських зелених зонах Західної України [1, 4].

Limenitis populi (Linnaeus, 1758). Природоохоронний статус: вразливий. Вид поширений локально, без негативного тренду чисельності, який може опинитися під загрозою зникнення в разі негативних змін екологічної ситуації, а також діяльності людини. Лісовий мезофіл.

В Україні характерний представник змішаної фауни заплавок і гірських мішаних лісів. Місцями у Передкарпатті зустрічається досить масово, але зустрічається рідше і менш чисельний за супутній *Apatura iris*.

Фактори загрози: заміна листяних лісів, особливо дрібнолистяних (береза, верба, осика) на хвойні монокультури.

Nymphalis vaualbum (Denis et Schiffermueller, 1775). Природоохоронний статус: неоцінений. Відноситься до рідкісних видів, які відомі лише за декількома згадками. Лісовий гідрофіл.

Вид приурочений до листяних лісів в долинах і заплавах. В історії досліджень лускокрилих в регіоні відомі лише поодинокі знахідки даного виду – в Передкарпатті та Малому Поліссі.

Фактори загрози достовірно невідомі. Ймовірно, рідкість виду пояснюється тривалими коливаннями кліматичних факторів та особливостями міграційної діяльності.

Рідкісним видам метеликів загрожує не стільки прямий антропогенний вплив, скільки зміна природного середовища існування через заростання та зникання деревного та чагарникового покриву, що головним чином викликане змінами в господарському використанні та відмовою від традиційного екстенсивного використання ґрунту (скошування, випас худоби тощо).

Тому створення заповідної території для цих видів марне,

Екологія та охорона навколишнього середовища. Прикладні аспекти адаптації та хімічні основи життєдіяльності організмів

навіть шкідливе. Їх охорона має базуватися на застосуванні активних методів підтримки просторової структури біотопів за допомогою мозаїчного скошування або регульованого випасу худоби в поєднанні з моніторингом чисельності популяцій червонокнижних видів.

Окремо слід згадати такі поширені фактори, як пожежі восени та навесні через навмисне або випадкове спалювання сухої трави. Вони становлять безперечну загрозу майже всім видам денних лускокрилих (мешканців трав'янистих і чагарникових ярусів), які на передімагінальних етапах зимують на стеблах рослин, у верхніх шарах ґрунту, підстилці чи старих рослинах.

Очевидно, що пожежі шкідливі для популяцій гігрофільних видів, пов'язаних із водно-болотними угіддями, але навіть у степових екосистемах, загалом пристосованих до періодичного вигорання, вони небезпечні для популяцій характерних посухостійких видів у сучасному фрагментованому та обмеженому середовищі існування.

Причинами зменшення чисельності різних видів метеликів є:

– погіршення середовища проживання видів внаслідок господарської діяльності (використання пестицидів, спалювання трави тощо);

– вирубка лісів, висадка деревних монокультур, рекреація, знищення диких плодкових дерев і дикорослих чагарників,

– скорочення біотопів шляхом затоплення та осушення заплавл тощо;

– різкі коливання рівня води у водоймах протягом доби також може призвести до загибелі гусениць і лялечок;

– відлов дорослих особин і гусениць колекціонерами.

Для підтримки чисельності популяції метеликів необхідно:

– покращувати кормову базу гусениць метеликів;

– обмежити використання пестицидів;

– створювати заказники в місцях проживання рідкісних видів;

– посилити відповідальність за порушення закону України

**Екологія та охорона навколишнього середовища. Прикладні
аспекти адаптації та хімічні основи життєдіяльності
організмів**

«Про Червону книгу України».

Розведення комах в інсектаріях є одним з найбільш перспективних і безпечних для природних методів збільшення популяції, що дозволяє не тільки вивчати, а й зберігати рідкісні види комах, у тому числі і ті, що під загрозою зникнення.

Екологічно чисте довкілля та збереження тваринних і рослинних організмів справа кожного. Ми повинні відповідально відноситись до збереження природи, адже це один із головних пріоритетів екологічно свідомої нації.

Список літератури:

1. Голіней Г. М., Павуляк А. І., Прокоп'як М. З. Комахи Червоної книги України в ентомологічній колекції Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. *Тернопільські біологічні читання – Ternopil Bioscience – 2022* : матер. VI міжнар. наук.-практ. конф. (Тернопіль, 4–5 лист. 2022 р.). Тернопіль : Вектор, 2022. С. 41–44.
2. Голіней Г. М., Прокоп'як М. З., Пшеничняк О. В. Сучасний стан родини Nymphalidae (Insecta, Lepidoptera) в західних областях України. *Наукові записки Державного природознавчого музею*. Львів, 2022. Вип. 38. С. 229–234.
3. Канарський Ю. В. Рідкісні та зникаючі види денних лускокрилих Lepidoptera: Papilionoidea, Hesperioidea) західних регіонів України. *Наукові основи збереження біотичної різноманітності*. 2011. Т. 2 (9), № 1. С. 271–284. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nozbr_2011_2\(9\)_1_14](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nozbr_2011_2(9)_1_14) (дата звернення 18.04.2023)
4. Червона книга України. Тваринний світ / за ред. І. А. Акімова. Київ : Глобалконсалтинг, 2009. 600 с.